

Speers sidste indsats var at forhindre udførelsen af Hitlers ordrer om at ødelægge Tyskland foran de invaderende styrker. Hitler ønskede at trække Tyskland med sig ned i ragnarok ved at berøve det de eksistensmuligheder, der lå i den endnu intakte del af produktionsapparatet.

Milward adskiller sig noget fra Klein i sin vurdering af den tyske økonomiske administration. Klein har vist, at den, der i sidste instans kom til at afgøre prioritetsspørgsmål og en række økonomiske detailspørgsmål, var Hitler. Han påviser, at dette førte til en meget ineffektiv administrationsform. Herimod stiller Milward, at systemet faktisk fungerede effektivt indtil et vist punkt. Så længe Hitler byggede på den partielle økonomiske mobilisering af det tyske samfund, var der mægtige reserver, der kunne tages i brug, når Hitler foretog en af sine vendinger i den internationale politik, der krævede en ny form for oprustning. Totalinvesteringen i rustningspolitikken forblev den samme, men med stor hurtighed kunne der dirigeres ressourcer til en bestemt sektor. (Her har sikkert også Tysklands veludviklede maskinværktøjsindustri spillet en rolle ved at lette omstilling af produktionen). Den faktor som Milward her lægger stor vægt på, trods manglende rationel centralplanlægning, er systemets fleksibilitet.

Inden for et så hastigt ekspanderende felt som studiet af Tyskland er og har været, er det uundgåeligt at detailundersøgelser sætter spørgsmålstejn ved visse punkter i den generelle behandling. Bogen hviler på en bestemt opfattelse af Blitzkrigen. (Allerede inden for Blitzkrigen er der en række grader, som jeg andet sted skal gøre opmærksom på). Den svenske historiker Carl-Axel Gemzell har fremdraget Hitlers personlige vurderinger af, hvad han kalder den lange og den korte krig, svarende til Abnützungskrieg og Blitzkrieg. Han viser, at Hitler imødeså muligheden af at måtte falde tilbage på den lange krig. I sit afsnit om de hurtige omstillinger i produktionen for at nå de skiftende mål, at slå Polen, Frankrig-England, England og Rusland, omtaler Milward (s. 33) den omstilling, der skete efter 12/11-1939, som en følge af udsættelsen af offensiven til foråret. Rent faktisk fandt denne udsættelse først sted i januar. Den omstilling, der skete, var en følge af, at Hitler anså det for muligt, at vestoffensiven efter forsinkelsen kunne løbe fast og en længere stillingskrig som i første verdenskrig (Abnützungskrieg) blive nødvendig. Samtidig var den udtryk for en ny plan om intensiveret minekrig mod England, der dog ikke kunne realiseres i fuld udstrækning på grund af flaskehalse i sprængstofproduktionen. På enkelte punkter vil det værdifulde helhedsbillede, som Klein og Milward har tegnet af Blitzkrigen og dens basis, således kunne korrigeres.

IB DAMGAARD PETERSEN

M. R. D. FOOT: S O E in France. An Account of the Work of the British Special Operations Executive in France 1940-1944. History of the Second World War. London, Her Majesty's Stationery Office, 1966. xxx + 550 s. Ill. 45 sh. - E. H. COOKRIDGE: Inside S O E. The Story of Special Operations in Western Europe 1940-45. London, Arthur Barker Limited, 1966. xvi + 640 s. 50 sh.

Den historiske litteratur om den 2. verdenskrig er forfærdende omfangsrig. Mens det var nogenlunde overskueligt, hvad der i mellemkrigsårene 1920-39

udkom om den 1. verdenskrig, begyndte man allerede faa aar efter 1945 at endevende begivenhederne omkring den 2. verdenskrig, og kulegravningen har staaet paa lige siden og fortsætter endnu mere end 20 aar efter krigens afslutning med kun svagt formindsket styrke. Værker og afhandlinger skal tælles i tusinder om ikke titusinder, og forskningsprogrammerne er langt fra ved vejs ende. Midt i denne flod af værker bliver det er hovedproblem at fastholde overblikket. Det er let at drukne i viden.

En væsentlig del af den nævnte litteratur stammer fra de talrige lande, der under krigen var besat af aksemagterne, og som efter krigen saa at sige maatte grave deres skjulte besættelseshistorie frem i dagens lys. Processen har overalt været vanskelig, bl.a. paa grund af indlysende dokumentationsvanskeligheder, og lettere blev opgaverne ikke af den stilling, de britiske myndigheder umiddelbart efter 1945 indtog med hensyn til det materiale, den engelske SOE-organisation laa inde med. Denne organisation, der blev skabt i juli 1940 med det formaal at kontakte samtlige undergrundsbevægelser i de besatte lande og bringe dem opmuntring, støtte og teknisk og materiel bistand, laa efter krigen inde med et centralt dokumentmateriale til belysning af det britisk-amerikanske samarbejde med disse lande – ogsaa det politiske samarbejde – men dette materiale lukkedes straks efter krigen for al forskning. Det var hemmeligt. Alle stormløb mod disse arkiver blev i aarevis afvist, hvad enten de kom fra de tidligere besatte lande eller fra britisk forskning. Beslutningen var i og for sig rimelig og forstaaelig og i overensstemmelse med normal praksis, men den skadede den udstrakte kontinentforskning, for hvilken væsentlige kilder laa begravet i de utilgængelige SOE-arkiver, den skadede SOE's omdømme og dermed ogsaa det samlede billede af Storbritanniens krigsindsats, saa sandt som SOE spillede en afgørende rolle for opbygningen af den universelle modstand mod aksemagterne, der bidrog til at forkorte krigen med mange maanedes og forme verdens politiske mønster anno 1945. Det var saaledes en beklagelig beslutning, de britiske myndigheder i 1945 traf. Misinformerede og sensationsprægede værker om SOE-aktivitet blev et af resultaterne, mangel paa regulær mulighed for bedømmelse af det samlede SOE-kompleks blev en uheldig konsekvens.

Gentagne appeller til de britiske myndigheder – bl.a. i Parlamentet – om at revidere den tvivlsomme beslutning har nu baaret nogen frugt. I 1960 gennemførte den engelske premierminister, Harold Macmillan, en tilladelse til en begrænset forskning i SOE, for saa vidt som arkiverne vedrørende SOE's aktivitet i Frankrig blev aabnet for den engelske historiker, M. R. D. Foot. Hans værk, »SOE in France«, udkom 1966 som del af det officielle engelske værk vedrørende den 2. verdenskrig, udgivet af Her Majesty's Stationery Office.

Macmillan's initiativ var for saa vidt et lyspunkt for forskningen, som beslutningen kan være indledningen til en principiel omvurdering i arkivspørgsmålet, men udgangspunktet for beslutningen var ikke desto mindre uheldig. Naar man valgte Frankrig og franske forhold som en art »test case«, var der i dette valg indbygget en vis indirekte polemik, idet man dels ønskede at imødegaa misinformerede sensationsskildringer om netop SOE's forhold i Frankrig, dels ønskede at imødegaa og supplere den gaullistiske historieskrivning med en detaljeret redegørelse for den betydelige indsats, SOE præsterede netop i

Frankrig, og som fra et britisk synspunkt forekom urimeligt uanset. I disse bemærkninger ligger ingen paastand om, at Foot i sin skildring er ude i bevidst polemisk ærinde. Tværtimod forekommer hans fremstilling særdeles sober og objektiv, samlet om det rent konkrete formaal at give en indgaaende skildring af det faktiske forløb af SOE's aktivitet i Frankrig. Det uheldige ved beslutningen om dette specielle værk ligger derimod i, at det, der var mere behov for, en samlet vurdering af SOE's aktivitet som helhed, hermed maaske fortøner sig ud i en ny, uvis fremtid. Vi faar paany en kulegravning ned i dynger af værdifuld information paa et begrænset felt – fransk modstandshistorie for saa vidt den var knyttet til SOE – og problemet med at faa en samlet vurdering af SOE og europæisk modstand og at faa denne vurderings resultater ind i det samlede billede af den 2. verdenskrig er stadig uløst. En monografi af denne art kan være et skridt paa vejen mod oversigt – i saa fald maa andre monografier følge efter – men den kan ogsaa vise sig at være en blokering af vejen. Halve løsninger truer altid med at udelukke de fuldstændige.

Naar der i Foots skildring af, hvad der med rette er blevet kaldt »une guerre obscure et méritoire« – Foots motto for bogen – er en skjult polemik mod den gaullistiske historieskrivning, er dette en arv fra krigens aar. SOE maatte under krigen arbejde baade i samarbejde med og i uafhængighed af de Gaulles eksilmyndigheder, og dette førte organisatorisk til en tvedeling af den franske SOE-sektion, saaledes at der ved siden af en RF-sektion, der virkede i snævert samarbejde med de Gaulles organer – og muliggjorde disse organers arbejde – ogsaa oprettedes en F-sektion, der virkede uafhængigt og iøvrigt ogsaa bar navn af »Independent French Section«. Fra starten i 1940 kunne man fra britisk side ikke vide, hvad de Gaulles bevægelse ville udvikle sig til, og baade af politiske og militære grunde maatte man derfor ønske sig en SOE-sektion for Frankrig, der kunne virke, uanset hvordan udviklingen i Frankrig maatte forme sig. Derfor skabtes F-sektionen, som er den af de to sektioner, der fra fransk side er overset, og som er den af de to sektioner, der fortrinsvis gøres til genstand for Foots studier. Men det er klart, at arbejdet i Frankrig blev yderligere kompliceret ved eksistensen af to organisationer, der skarpt adskilte af drastiske security-bestemmelser hver udviklede sine vidtforegnede modstandsnet, og det er lige saa klart, at mistro, jalousi og kontroverser mellem fransk og britisk maatte affødes af de mere end komplicerede organisationsformer, der etableredes for SOE's arbejde i Frankrig, stemninger der fra krigens aar er ført ind i de historiske vurderinger. Det er for at rydde op heri og for at præcisere F-sektionens indsats, Foot har skrevet sin bog.

Foot deler sin fremstilling i to dele. I et første hovedafsnit bringer han en omhyggelig skildring af SOE som helhed, og i bogens sidste hovedafsnit følger derpaa den specielle skildring af SOE's aktivitet i Frankrig. Set fra et almen-europæisk – og et dansk – synspunkt er det saa afgjort det første afsnit, der paa kalder sig opmærksomheden. Her faar vi for første gang en tilbundsaaende oplysning om denne ejendommelige og magtfulde nyskabning, »the fourth arm« jævnstillet flaaede, hær og luftvaaben, som den ofte er blevet kaldt. Vi hører i Foots dokumenterede fremstilling om de første famlende overvejelser helt tilbage til 1938, om organisationens pludselige fødsel i juli 1940, om dens organisatoriske opbygning og indpasning i det samlede britiske militærpolitiske

system, om dens kontroverser med de traditionelle organer, om rekruttering og uddannelse, om den langsomme udvikling af organisationens særlige teknik og om SOE's sikre og systematiske vækst i stadig snævrere samarbejde med de omgivende myndigheder, britiske, amerikanske og diverse eksilmyndigheder. Hele dette afsnit er fundamentalt for studiet af europæisk modstandshistorie, og med dette afsnit har Foot trods det specielle sigte og studieomraade bidraget til at skabe i det mindste nogen oversigt. Afsnittet er klart disponeret og særdeles velskrevet.

Mindre klart forekommer herefter det store, flimrende afsnit om SOE's aktiviteter i Frankrig. SOE nærede ikke uden grund en sand rædsel for al centralisation med alle de muligheder for omfattende oprivninger, centralisation kunne føre med sig. I Frankrig byggede man derfor arbejdet op i en lang række skarpt adskilte modstandsceller samlet om de udsendte britiske eller franske agenter. Foot har valgt at skildre disse cellers arbejde een for een. Det er muligvis den eneste dispositions-mæssige løsning, men den skaber netop et flimrende indtryk, og det er mere end vanskeligt for læseren at danne sig et fast billede. Til gengæld faar man et ægte billede af et faktisk eksisterende modstandsvirvar i Frankrig.

Foot runder sin bog af med et forsøg paa at gøre status. Var SOE's indsats møjen og tragedierne værd? Hans svar herpaa – bygget paa fransk materiale – bliver et klart ja. Efterretningsarbejdet, de franske flugtruter, den udløste sabotage, den deraf følgende betydelige dislocering af tyske tropper og ikke mindst den afgørende bistand, fransk modstand ydede invasionen i juni 1944, er hans hovedargumenter, alle gyldige. Han tilspidser sin argumentation i en polemik mod Royal Air Force's bomberkommando og henviser i den forbindelse med rette til Webster og Franklands minutøse undersøgelser over resultaterne af de allierede bombardementer, givet i »The Strategic Air Offensive against Germany 1939–45«. Stærkest bliver tilspidsningen, da han i forbindelse med en liste over 150 væsentlige sabotager med omfattende skadevirkninger paapeger, at det samlede sprængstofforbrug ved disse sabotager ikke overstiger 3000 lb., eller mindre end en fjerdedel af sprængstoffet i en enkelt britisk superbombe. Heroverfor stiller han en konklusion af Webster og Frankland: »The total effect of the (bomber) damage in France was not very important«. Baade i vurderingen af SOE og i vurderingen af modstandsaktivitet ctr. bombardement i den 2. verdenskrig er Foot i klar overensstemmelse med synspunkter og forskningsresultater uden for Frankrig.

Faa maaneder efter udsendelsen af Foots bog udkom endnu en bog om SOE, E. H. Cookridges »Inside SOE«, der beskæftiger sig med SOE's arbejde i Frankrig, Holland, Danmark og Norge. Bogen, der har vakt irritation og harme i Norge, burde ogsaa irritere her i landet. Pyntet med tak for sagkyndig bistand, der ikke er ydet, og med tillidvækkende notehenviisninger til danske arkiver bringer bogen en absolut uantagelig skildring af danske forhold under besættelsen, dramatiserende og heroiserende i form, fuld af urimelige fejl i indhold. Til advarsel og forlystelse skal her blot hidsættes nogle frapperende bemærkninger om bornholmske forhold, Cookridge s. 577: »Bornholm had been virtually sealed off by the Germans from the outside world; people in

Copenhagen used to say that each of its 40.000 inhabitants was guarded by a German SS man. Several thousand islanders had been deported. In peacetime the small town of Roenne and the seaside villages on Bornholm were holiday resorts, and there were frequent steamer services from Denmark. But in 1943 the only regular connection between the island and the mainland was by German warships and E-boats from and to Kolberg and Stettin. Hansen asked a former Danish naval officer, Commander Christian Hassager Christensen . . . to go to Bornholm and find out what he could about the German rocket installations. Christensen's assignment was desperately dangerous. Nevertheless, using a fishing boat, he managed to land on Bornholm and accomplish a great job. He not only succeeded in photographing the German rocket establishments and radar installations, but also in making detailed plans of the test target area«.

Dette besøg ved de ikke eksisterende raket-baser paa øen maa være nok! Cookridges skildring er ikke den første og bliver maaske ikke den sidste umulige skildring paa engelsk af dansk historie under besættelsen. Men er vi ikke selv skyldige? I dette kapitel, hvor dansk historie hænger saa uløseligt sammen med den europæiske helhed, savnes næsten totalt danske fremstillinger paa verdenssprog. Burde der ikke i en verden, hvor internationaliseringen skrider saa voldsomt frem, kunne findes udveje for, at ogsaa dansk historisk videnskab i højere grad kunne orientere sig udefter?

JØRGEN HÆSTRUP

JEREMY BENNETT: *British Broadcasting and the Danish Resistance Movement 1940-1945. A Study of the Wartime Broadcasts of the B.B.C. Danish Service.* London, Cambridge University Press, 1966. xvi + 226 sider. Ill. 50 sh.

Det er med glæde man noterer sig, at den engelske historiker Jeremy Bennett har udmøntet sine interesser for den danske besættelsestid i en bog, der samtidig med at berige den spredte og ufyldstgørende fremmedsprogede litteratur om emnet udvider vort kendskab til okkupationen ved at sætte modstandskampen ind i en meningsfuld sammenhæng med den engelske politik. Netop på dette område har forskerne på grund af Foreign Office's tillukkethed haft meget svært ved at få fast grund under fødderne, og det er derfor lykkeligt, at Bennett gennem sit arbejde med akterne i B.B.C. – og her bemærker man især de værdifulde ugentlige instrukser fra propagandaapparatets hovedorgan, Political Warfare Executive (P.W.E.) – kan fremlægge et materiale, der ganske vist ikke bærer storpolitikens stempel og er uden spor af meningsbrydningerne på topplanet, men som dog hyppigt kan føre sine synspunkter og argumenter tilbage til Foreign Office's desk, og som derfor fra tid til anden kommer de enkelte faser i den britiske politik overfor Danmark på ganske klods hold. Det gælder først og fremmest perioden 1942-43, hvor Bennett i et af bogens bedste kapitler supplerer og uddyber det billede af den engelske holdning som Jørgen Hæstrup tidligere har givet gennem sin skildring af faldskærmsorganisationens virke i Danmark (*Kontakt med England*, 1949, og »Table Top«, 1961). Således påviste Hæstrup en nedfrysning af S.O.E.s aktivitet fra april 1942 efter ønske af de danske efter-